

A TÁRSADALMI MOBILITÁS HATÁSA A DEVIÁNS VISELKEDÉSRE, A GYERMEK- ÉS IFJÚKORBAN HEVES MEGYÉBEN

DR. BODNÁR LÁSZLÓ

(Közlésre érkezett: 1977. február 11.)

A II. világháború után szerte a világon az érdeklődés homlokterébe kerültek a gyermek- és fiatalkori bűnözés problémái. Szociológusok, pedagógusok, jogászok, közéleti személyiségek vitatkoznak a jelenségek okairól.

Hazánkban az 1950-es évek közepétől kezdve felmerül a bűnözés szociológiai tanulmányozásának a követelménye, megindulnak az empirikus vizsgálatok. Minthogy a vizsgálati igény a bűnügyi tudományokban fogalmazódik meg, a kriminálszociológia a hagyományos kereteket hasznosítja, és kriminológia formájában elevenedik meg.

A bűnügyi tudományokban megindult fejlődést kiegészítette, alátámasztotta és megerősítette a jogszociológia szerveződése, csakúgy, mint a filozófiáról leváló általános szociológia. Tekintettel arra, hogy a kriminálszociológia a bűnügyi tudományok berkeiből indult ki és a bűnügyi tudományok által közvetített társadalmi szükségletet fejez ki, szakszociológiaként kezelhető.

Magyarországon a meginduló kriminálszociológiai vizsgálatok kezdetben a bűnözés egy-egy kitüntetett jelenségére irányultak. Ezek közül is fiatalkorúak bűnözése került előtérbe. A vizsgálatok elsősorban a fiatalkori bűnözésnek az általános létfeltételekkel való kapcsolatát mutatták be, de reagáltak a csoportos bűnözés (galéri-bűnözés) sajátos jelenségeire is, kiterjedtek az intézeti nevelés körülményeire, és felhívták a figyelmet a nagyvárosi életforma, valamint a büntetőintézeti életrend keretei között kialakuló, a bűnözést igazoló nézetrendszer létezésére.

A visszaeső bűnözést elemző vizsgálatok bemutatták a bűnözés sajátos önmozgását, önreprodukcióját.

A kriminológiai és kriminálszociológiai, valamint kriminálstatisztikai vizsgálatok tematikai gazdagodása, összegyűjtött nagy mennyiségű információi, a hagyományos kutatási eszközök mellett a matematikai-statisztikai módszerek megjelenése együttesen lehetővé tették egy összegező, összefoglaló vállalkozás megindítását. Ez a vizsgálat a bűnözés társadalmi természetéből indult ki, a társadalmi-gazdasági viszonyok és a bűnözés kapcsolatát nem spekulatív és statikus, hanem empirikus és dinamikus módon fogta fel, a kapcsolat jellegének megítélésében pedig a társadalmi-gazdasági tényezőkkel való kölcsönhatásokat hangsúlyozta.

A vállalkozás nagy nemzetközi összehasonlító kutatásba illeszkedett, amelynek tárgya a fiatal korosztályok (fiatalkorúak és ifjú felnőttek, tehát 14–18 évesek és 18–24 éves korcsoportok) bűnözése és a társadalmi-gazdasági fejlődés összefüggése volt.

A gazdasági növekedés társadalmi követelményeinek megragadására legalkalmasabb a népesség foglalkozási struktúrájának vizsgálata.

A gazdasági növekedés és a foglalkozási struktúra változásai közötti összefüggés alkalmas volt arra, hogy megértsük a hazánkban végbemenő gazdasági-társadalmi folyamatokat. A gazdasági növekedés nem pusztán közgazdasági, hanem szociológiai fogalom is, amely magában foglalja a népgazdasági ágak arányainak megváltozását, az aktív népesség foglalkozási szerkezetében és ezzel együtt a társadalom osztályszerkezetében bekövetkezett változásokat, felöleli a népesség átrétegződésével kapcsolatos társadalmi mobilitás folyamatait csakúgy, mint a városiasodás fejlődését és a településszerkezetben bekövetkezett változásokat.

A társadalmi mobilitás a fejlődés szükségszerű velejárója és így pozitív jelenség. A gazdasági életben megnyilvánuló egyenlőtlen fejlődés, a képzési, továbbképzési hiányosságok, a pályaválasztási nehézségek, a szakmai és a foglalkoztatási struktúra átalakulásában felmerülő egyenlőtlenségek, az urbanizáció eltérő foka, a művelődési, kulturális lehetőségek különbözősége stb. feszültségeket okozhatnak a különböző társadalmi rétegek, csoportok között, amelyek a deviáns magatartáshoz vezethetnek.

Heves megyében a felszabadulás után jelentős ipari beruházásokra került sor. Az aktív keresők aránya az iparban az 1960. évi 22,8%-ról 1970-re 34,8%-ra emelkedett, hasonló jellegű volt a fejlődés üteme az építőiparban és a terciér ágazatokban is. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma jelentősen csökkent, az 1960. évi 46,7%-ról 29,1%-ra redukálódott 1970-re.

Az ipari koncentráció a vándormozgalmat szabályozó vonzó bázis nemcsak térbelileg növekedett, hanem – és ez jelentősebb változás intenzitásában is – a mezőgazdaságban, a nagyüzemi gazdálkodásra való áttéréssel jelentős munkaerő szabadult fel. A migráció keretében különböző irányba, különböző okokból, eltérő feltételek között, különböző személyek vándorolnak, így a migráció hatása eltérő mértékben, módon és feltételek között érvényesül.

A migráció alapvető iránya a faluról városba irányuló áramlás. Heves megyében 1949–1959 között 2,47%-ot tett ki a falukról elköltözők aránya, 1960 és 1970 között már ennek többszöröse – 10,35% – érvényesült.

A legújabb kutatások foglalkoznak a társadalmi mobilitás hatásával az egyik társadalmi rétegből a másik társadalmi rétegbe átkerült személyre. Kimutatták, hogy a mobil személyek között gyakoribbak a mentális zavarok (elmebetegség, neurózis stb. – Hollingshead, A. B. Ellis, R., Kirby, E.: *Social mobility and mental illness*. *American Sociological Review*. 1954. 19. 577–584. p.).

Hazánkban az összбүнözésben számszerűségét tekintve jelentős a fiatalok бүнözés aránya, ezen belül speciális helyet foglal el az utánpótlást jelentő gyermekбүнözés. A gyermekkor бüntethetőséget kizáró ok. A gyermekkor cselekmény azonban annak ellenére, hogy az alanyi oldalon nem minősül бüntettnek – sok esetben alkalmas lehet a közrend és közbiztonság veszélyeztetésére. A gyakorlatban nemegyszer találkozunk olyan gyermekkorú által elkövetett бüntettel, illetve olyan бүнelkövetési formával, amely megdöbbenést vált ki a felnőttekben.

A gyermekбүнözés alatt értjük azon társadalmi jelenségek összességét, amikor is a 14 éven aluliak követnek el olyan társadalomra veszélyes cselekményeket, amelyek az alanyi oldalon fennálló бüntethetőséget, vagy felelősségre vonhatóságot kizáró ok fenn nem forgása esetén a hatályban levő törvények szerint бüntettnek minősülnek.

Olyan cselekmények összessége tehát, amelyek a társadalomra objektíve veszélyesek, de бüntetőjogi eszközzel ellenük fellépni nem lehet.

Hazánkban a gyermekбүнözés 1962 óta emelkedő tendenciájú. Nem teljesen pontos adatok szerint a rendőri szervek 1964-ben 4000 gyermekkorú által elkövetett – egyébként бüntettet megvalósító – cselekményt regisztráltak.

Tapasztalatok azt mutatják, hogy a 10 éven aluliak viszonylag ritkán követnek el ilyen cselekményeket.

Az ügyészégi vizsgálatok szerint az ismertté vált bűnelkövetők száma 1975. évben országosan 2557 fő volt, míg 1974-ben 1885 fő (35,6%-os növekedés).

A 10 ezer gyermekre eső elkövetői arány 13,8 és ez 4,1%-os növekedést mutat. Ezeknek a cselekményeknek 91%-a vagyon elleni bűncselekmények tényállását valószínűsítette meg, ezen belül 35,8% vitt véghez betöréses lopást.

Heves megyében 1974-ben 29 gyermekkorú követett el a társadalomra veszélyes bűncselekményt – ez az összбүнözés 1,5%-át adta. 1975. évben 55 fő, tehát emelkedő tendenciát mutat a gyermekбүнözés aránya –, az összбүнözésen belül a gyermekбүнözés 2,2%-ot képvisel.

1974-ben a megyék között Heves megyében volt legalacsonyabb a gyermekбүнözés átlaga.

1975-ben Vas megyével a 18–19. helyet foglalja el Heves megye. A gyermekkorú elkövetők többsége személyi és társadalmi tulajdon sérelmére követett el lopásokat, betöréses lopásokat és rongálódásokat.

A gyermekkorú elkövetők nagy része rendezetlen, vagy kimondottan veszélyeztetett családi környezetben él. A szülők (nevelők vagy gondozók) a gyermekek iskolai tanulmányi eredményeivel, magatartásával, erkölcsi nevelésével, felügyeletével, ellenőrzésével keveset törődnek, számosan közülük osztályismétlők, a tanulásban elmaradottak és notórius iskolakerülők.

A gyermekбүнözők jelentős részénél kimutathatók azoknak a fiatalokéknak – egyes esetekben felnőtteknek – a csábítása és felbujtása, akik már nem először kerültek összeütközésbe a törvénnyel és a бүнözés terén megfelelő „tapasztalatra” tettek szert.

A gyenge akaratú, magukra hagyott gyermekeket könnyen tudják befolyásolni. felvilágosítják őket, hogy még a бűncselekmény elkövetése esetén is büntetlenséget élveznek, tehát nincs „rizikó”. A könnyű pénzszerzés lehetősége, a tudatosan hamis irányba terelt kalandvágý sok gyermekkorút taszít a зüllés útjára.

Az állami gondozott, intézetben elhelyezett gyermekek jelentős arányt képviselnek a gyermekбүнözésben. Mindez visszautal az iskolai, nevelőotthoni nevelés elégtelenségére, ezen intézmények túlszűfoltságára, egyéb személyi és tárgyi jellegű problémákra, az intézeti differenciáltság megoldatlanságára.

Jelentős helyet foglal el az összбүнözésen belül a fiatalkorú бүнözés (14 és 18 év közötti korosztályra értendő), itt már a büntetőjogi eljárásokat a Btk. alapján alkalmazzák. Az 1970. évi népszámlálás alapján a gyermek- és fiatalkorú népesség száma a megyében 93 883 fő volt, ebből fiatalkorú 28 883 fő. Ez utóbbi az összlakosság 8,3%-át tette ki.

A fiatalkorúak közül Egerben lakott 4057 fő, a megye fiatalkorú lakosságának 14%-a, Gyöngyösön 2862 fő (9,8%), Hatvanban 6,4%, a községekben pedig 20 061 fő, a megye lakosságának 69,8%-a. A területi fertőzöttség 1973. és 1974. év összehasonlításában az alábbi képet mutatja a járási és városi rendőrkapitányságok adatai alapján:

Megnevezés	1973		1974	
	nyomozás elrend.	gyanúsított	nyomozás elrend.	gyanúsított
Eger	69	113	50	74
Gyöngyös	44	59	37	54
Heves	30	46	19	26
Füzesabony	13	19	18	24
Hatvan	16	20	18	28

A galeri-bűnözés a megyében nem jellemző. 1972-ben egy bűnöző galeri volt 14 taggal, akik ellen erőszakos jellegű bűncselekmények miatt indult büntető eljárás. 1973-ban galeri-bűnözés nem fordult elő.

Az urbanizáció a bírói ítélkezés tapasztalatai szerint a fiatalkori bűnözésre nincs olyan nagy hatással, mint ott, ahol nagyobb városok vannak. Heves megyében csak „kis városok” vannak (Eger, Gyöngyös, Hatvan), így az urbanizáció káros hatása tisztán nem érzékelhető. Igaz, el lehet tűnni, rejtőzni, galerikbe szerveződni, de hatékony belügyi és társadalmi ellenőrzés eredményeképpen tipikus galeri nem alakult ki.

1972-ben a fiatalkorú bűnelkövetőknek 13%-a volt általános és középiskolai tanuló. Az ipari tanulók aránya 12,5%. 1973-ban a fiatalkorú elkövetők 16%-a volt általános és középiskolai tanuló, 14%-a ipari tanuló.

A gyermekkorúak jogsértéseinek 85–90%-a vágyon ellen irányult. Ezek az elkövetők általában kis értékű lopást, személyi tulajdon lopást, társadalmi rongálását követték el.

A megyében 1972-ben 96 fő, 1973-ban 80 fő gyermekkorúval szemben hoztak a rendőri szervek nyomozást megtagadó, vagy megszüntető határozatot, büntethetőséget kizáró ok miatt.

A gyermekbűnözés aránya a nyári és a téli szünetek alkalmával a legmagasabb. A gyermekeknek csak egy része jut napközibe, ahol biztosítva van a megfelelő felügyelet. A többség, közöttük is a veszélyeztetett és hátrányos helyzetben levő gyermekek felügyelet nélkül maradnak. Ezek idejük nagy részét a város, a község terein, utcáin töltik, nem mindig hasznos játékkal, elfoglaltsággal. 1973-ban a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények során 422 ezer Ft kár keletkezett, 1974-ben ez az összeg 317 ezer Ft-ra redukálódott.

A fiatalkorú bűnelkövetők nemek szerinti megoszlására jellemző, hogy 1973-ban a bűncselekményt elkövetők közül 91,1% volt a fiú. Ez az arány minimális változást mutat 1974-ben. Itt a bűnelkövető fiatalok 91,3%-a volt fiú, 8,7%-a a lány. A fiúk által elkövetett bűncselekmények igen széles skálán mozognak, míg a lányok jogsértései a társadalmi és személyi tulajdon elleni lopásokban merülnek ki.

Szociális származás szerint csoportosítva az állapítható meg, hogy magas a bűnözésben a munkásszülők gyermekeinek aránya. Ez a jelenség évek óta jellemzője a megye fiatalkorú bűnözésének.

Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a megye intenzíven iparosodik, egyre nő az iparban foglalkoztatottak száma. Az ipartelepítéssel, a decentralizációval, nagyobb építkezéseknél (Gagarin Hőerőmű, Thorez Külfejtéses Bányauzem, Bélapátfalvai Cementgyár stb.) alkalmaznak olyan munkaerőket is, akik az ország más területeiről „vándoroltak be” a megyébe. Ezek között sok olyan „problémás” fiatalkorú is munkát vállalt, akik később jogsértésben találtak menedéket.

1973-ban 50%, 1974-ben 49% volt a munkás szülők gyermekeinek részvétele a fiatalkorú bűnözésben. A tsz-tag szülők gyermekei közül 1973-ban és 1974-ben 11% volt a bünt elkövetők aránya.

A munkásfiatalok mellett igen magas és jelentős arányt képeznek a bűncselekményt elkövető cigányfiatalok is. 1973-ban 36%, 1974-ben 33,5% volt a bűnözésben a részvételük aránya. Elszomorító a kép akkor, ha 1965-höz viszonyítjuk az arányt, mert ekkor a cigányfiatalok 13%-ban követtek el bűncselekményeket.

Foglalkozásukat tekintve 1973-ban a fiatalkorú elkövetők 34%-a iparban dolgozó, 34%-a foglalkozás nélküli eltartott volt.

A fiatalkorú és gyermekkorú elkövetőknek kb. fele szerepel a gyámhatósági nyilvántartásokban. A bűnelkövetők egy jelentős része viszont nem Heves megyei lakos,

illetve ebből a célból jött a megyébe, bízva a földrajzi adottságokból eredő elrejtőzés lehetőségében. A megyében a városok közül a legtöbb fiatalkorú bűnözés Hatvanban fordul elő. Adódik ez abból, hogy az Aszódi Javító Intézetből a szökött fiatalok már a legközelebbi helyiségben bűncselekményeket követnek el megélhetésük biztosítására.

A járások közül a megyében legfertőzöttebb a hevesi. Heves nagyközségben nagy létszámú cigánykolónia van, primitív körülmények között élnek, negatív lakáskultúra, életvitel, rendszertelen munkavállalás jellemző rájuk. A fiatalok és a felnőttek kapcsolata sok esetben a bűnözésre és a bűnpártolásra vonatkozik, iskolázatlanok stb. Az erkölcsi normák kezdetlegeseek, sok esetben antiszociálisak.

Fertőzöttek azok a települések is, ahol a cigányszármazásuk nagyobb számban élnek együtt. E téren Bükkszenterzsébet, Tarnalelesz, Átány, Kisköre, Pétervására, Halmajugra községek emelkednek ki.

A rendszeres ellenőrzés és az elszámoltatás hiányzik, sok a munkanélküli, csavargó, a többszörösen büntetett előéletű személy, akiknek a példáján a fiatalabbak is felbátorodnak. Korábban fertőzött terület volt Felsőtárkány és Bélapátfalva is. A községi szervek összefogásával, az italtoltok egy részének felszámolásával a jellegzetes testi sértéses bűncselekmények szinte megszűntek Felsőtárkány községben. A két utóbbi községben elért eredmények arra vezethetők vissza, hogy a helyi szervek a fiatalok sportolási, művelődési lehetőségeivel többet foglalkoznak, a KISZ-szervezetek is aktívak. Míg a korábban felsorolt községekben, ahol számos fiatalkorú bűnözés fordult elő, hanyagolják ezen problémák megoldását.

A fenti adatok és értékelések is azt bizonyítják, hogy valós társadalmi problémákról van szó, s mindaz a pozitív fejlődés, amely a cigánylakosság élet- és munkakörülményeiben bekövetkezett, megalapozóan a Párt Politikai Bizottságának 1961-ben hozott határozatával indult meg.

A megyei párt-, tanácsi és társadalmi szervek intézkedési tervben rögzítették a tennivalókat. A decentralizálás elvén alapuló tanácstörvény a nagyközségi tanácsok feladatkörében is rögzítette a községek társadalmi problémáinak megoldását, az időközben már megvalósult intézkedések legjellemzőbben az oktatási intézmények munkájában éreztetik hatásukat, amennyiben a tankötelezettség törvényének betartása a cigánytanulók körében is javuló tendenciát mutat.

Példaképpen kiemelhetők azok a helyi, hatósági és társadalmi összefogásból megszülető kezdeményezések, amelyek a tárgyi feltételek biztosításával alapozták meg a cigánylakosság, illetve gyermekeik tanulását. Jó példa Füzesabony cigány-napközis osztálya, de említhető még Kömlő, Tarnasárány, Tarnaórs, Gyöngyösoroszi, Eger-Felnémet és Gyöngyös városában is cigányosztály működése. E községekben, városokban a cigányosztályok szervezését a nagyobb cigánypopuláció tette szükségessé. A művelődésügy mellett egészségügyi, munkaügyi és gyámhatósági hatáskörben is centralisabban kezelték az egész cigánykérdést.

A gyermek- és ifjúságvédelmi munkában az állami gondozás témájánál is szembe-tűnő a cigányszármazásuk jelenléte, az 1972/73. tanévben 905 állami gondozottból 407 fő volt a cigányszármazású gyerek, ill. fiatalok. Ez az arány 44,9%-ot tett ki.

A nagyon valós napi gondokból megállapítható, hogy a cigánylakosság társadalmi, erkölcsi arculata mennyire érezteti hatását mind a megelőzés, mind a speciális gyermekvédelemben, de a bűnelkövetésben is.

A megyei helyzetképpel összefüggésben a fiatalkorú bűnözés tendenciái országosan is hasonlóképpen alakultak, amelyet az alábbiak bizonyítanak:

Az országban a fiatalkorú bűnelkövetők száma az 1973. évben az 1972. évhez képest 15,6%-kal, az 1974. évben az 1973. évhez viszonyítva 12,7%-kal csökkent. Az

1975. évben viszont az 1974. évhez viszonyítva 7,5%-kal emelkedett. A fiatalok bűnelkövetők az 1973. évben az összes bűnelkövetők 10,2%-át, az 1974. évben 9,7%-át, az 1975. évben 10,1%-át tették ki.

10 ezer lakosra az elmúlt 11 év alatt 1975. évben a legkedvezőtlenebb a fiatalok bűnelkövetők előfordulási aránya (128,8%), 1974. évben ez a szám 107,9% volt, míg 1973. évben 123,5%. A tiltott határátlépést elkövetők közül 1971. évben 29,5%, 1972. évben 26,2%, 1973. évben 22,4%, 1974. évben 17,6% és 1975. évben 21,2% volt fiataloké.

A fiatalok bűnelkövetők részesedési aránya legnagyobb a betöréses lopásoknál. Ők követték el 1971. évben a társadalmi tulajdont károsító betöréses lopások 44,1%-át, 1972. évben 40,7%-át, 1973. évben 33,5%-át, 1974. évben 29,0%-át, 1975. évben pedig 34,4%-át.

Személyek javai ellen: 37,5% (1971); 34,5 (1972); 29,4% (1973); 31,7% (1974); 31,6% (1975) a bűnözés aránya labilitást mutat. Hasonló tendenciák mutatkoznak az erőszakos nemi közösülés büntetett elkövetők között: 26,5% (1971); 20,3 (1972); 20,8% (1973); 22,3% (1974); 19,7% (1975).

A megyében előforduló bűncselekményeket vizsgálva a családi helyzetére, környezetére vonatkozó adatok alapján az alábbiak összegezhetők:

Megnevezés	1972	1973
A szülők közös háztartásában él:	115 (77%)	146 (77%)
egyik szülő háztartásában él:	21 (14%)	22 (11%)
rokon háztartásában él:	1	—
idegen háztartásában él:	—	2
ipari tanulóotthonban él:	2	1
egyéb intézet (munkásszállás)	6 (4%)	13 (7%)
saját háztartásban él:	4	4

A szülők társadalmi státusza általában az átlagosnál alacsonyabb szintű, a családok életmódja is ennek felel meg. Kevés értelmiségi vagy szakmunkás szülő gyermeke követ el bűncselekményt, inkább a segédmunkás, alkalmi munkás szülők gyermekei bűnöznek. Paraszt származású egészében alig van.

A szülők ismeretei és egyéb igénye, illetve igénytelensége kihat a fiatalok igényeire, tanuláshoz való hozzáállására. Általában a szülők foglalkozása szerint tanul vagy nem tanul tovább az ifjú.

A nevelési hibák vonatkozásában az elkényeztetés, az elfogultság inkább gondatlan cselekményeknél figyelhető meg, különösen a közlekedési ügycsoportban. Számos ügyben a szülői gyengeség, a kényeztetés, a vak bizalom miatt nem vették észre a gyermek eltorzult magatartását, s ennek az eredménye bűncselekmény lett.

A fenti problémákra már korábbi országos felmérések is felhívták a figyelmet. A Legfőbb Ügyészség a gyermekbűnözés 1965. évi adataiból reprezentatív vizsgálatot végzett. Kiderült többek között, hogy az elkövetési okok között első helyen a szülői felügyelet, ellenőrzés hiánya áll 28,6%-kal, ezt követi a baráti környezet hatása 22,5%-kal, majd a kedvező alkalom 12,4%-kal, a rendezetlen családi körülmények 11,5%-kal.

Ismeretes, hogy az MM utasítása 1964-ben jelent meg az iskolai megelőzés feladatairól, az eltelt több mint egy évtized alatt nagyot változott a pedagógusok

szemlélete a hátrányos és veszélyeztetett helyzetű gyermekek megítélésében. Az új dokumentumok is konkrétan fogalmazzák meg az iskolák ilyen jellegű ténykedését.

A gyermek- és fiatalokorú bűnözésben speciális helyet foglalnak el az intézeti szökések. Szökés esetén a vádlott pénz nélkül, valamint élelem nélkül „távozik”, rokonait nem meri felkeresni, viszont az utazáshoz és létfenntartáshoz lopást követ el. A szökések a megye intézeteiben egyediek és szórta fordulnak elő, mégis a gyermekek életében súlyosabb szituációt teremt, mint amiben az állami gondozásba vételnél volt. A Legfőbb Ügyészségnek a nevelőotthonokban végzett vizsgálata is arra int, hogy a nevelőotthoni nevelőmunka hatékonyabbá tételével a szökések számát is csökkenteni kell.

A nevelőotthonok „rákfeneje” a monotonia. Éppen ezért a differenciált, egyéni bánásmód is társuljon a gyermek védeltségét biztosító családi hangulathoz.

Hozzáteve a fentiekhez azt is, hogy tennivalónk van az MM Gyermekvédelmi Osztály által kiadott „Irányelvek a nevelőotthonok korszerűsítéséhez” c. kiadványban lefektetett célkitűzések megvalósítása érdekében.

Sajnos intézeteink betelepítésénél a heterogén összetételű gyerekanyagból eredő visszahúzó szálak is nehezítik az előbbre lépést, (túlkorosság, gyogyepedagógiai határesetek, magatartási rendellenességek, ideggyógyászati problémák stb.).

A megyében a felderítő tevékenység szervezeten folyik. Minden gyámhatóság igen jó és széles körű információs kapcsolattal rendelkezik, melyhez párosul az is, hogy 1970 óta a járási, városi gyámhatóságok mellett tiszteletdíj fejében pártfogó tevékenykedik.

A gyámhatóságokhoz tartozó pártfogók elsődleges feladata, hogy a járási és városi gyámhatóságok irányításával a társadalmi és hivatásos pártfogók, valamint a társadalmi és tömegszervezetek gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységét koordinálják, a társadalmi pártfogókat feladataik ellátásában segítsék, a társadalmi pártfogói hálózatot szervezzék, tovább bővítsék.

A gyámhatósági tiszteletdíjas pártfogók munkája eredményeként csaknem háromszorosára emelkedett a társadalmi pártfogók száma, és aktivitásuk is nőtt.

Eger városban a társadalmi pártfogók egy részét a Tanárképző Főiskola felsőbb éves hallgatói közül szervezték meg. A pedagógusjelöltek felelősségteljesen, nagy gonddal, hivatásszeretettel végzik munkájukat. A Főiskola Gyermekvédelmi speciálkollégiuma – tanáraik vezetésével – a legújabb tudományos kutatások eredményeit figyelembe véve és elemelve szakmai segítséget nyújtanak a gyámhatóságoknak.

Az egri főiskolások a nyári szünidőre is vállalják pártfogói feladataikat, a vidékiek vakációja alatt gyámhatósági és hivatásos pártfogó kíséri figyelemmel a pártfogoltakat. Így a pártfogói felügyelet alá helyezett gyermek nevelése folyamatosan, megszakítás nélkül biztosított.

A gyámhatóságok kapcsolata a tanács más szakigazgatási szerveivel, művelődésügyi, egészségügyi intézményekkel, a rendőrséggel jónak mondható.

Kiemelhető a Heves megyei Rendőr-főkapitányság eredményes megelőző tevékenysége, melyet az is bizonyít, hogy a fiataloknak és szülőknek jogpropaganda előadást, az iskolákban osztályfőnöki órákat tartanak. Az ifjúságvédelmi önkéntes rendőri csoportok aktívan és eredménnyel működnek közre nemcsak a felderítésben, hanem az azt követő nevelési munkában is.

Nem megfelelő a gazdasági szervezetek, termelőüzemek jelzési készsége. E téren további erőfeszítéseket kell tenni. A gyámhatóságok védő- és óvóintézkedései a megyében évről évre differenciáltabbak.

Az Oktatási Minisztérium megállapítása arra sarkall, hogy a deviáns viselkedés redukálására továbbra is nagy felelősséggel kell szervezni a felderítő tevékenységet –

figyelembe véve és elemezve – az élet által felvetett újabb és újabb jelenségeket – és hatékonyságában növelni kell a prevencióra irányuló koordinált tevékenységet.

Kiemelve a Heves megyében egyre gyakrabban alkalmazott intézkedéseket, amelyeket megítélésem szerint helyes továbbra is szorgalmazni, ezek a következők:

- a családok lakáshoz juttatása gyámhatósági segítséggel,
- iskolai, kollégiumi, napközi otthoni, bölcsődei elhelyezések,
- ifjúgárda csoportokkal közös ellenőrzések,
- tartásdíj megállapítási perek indítása,
- szülői felügyeleti jog megszüntetésének kezdeményezése,
- a segélyezési jog nem spontán, hanem tervszerű gyakorlása,
- a cigánycsaládok tudatformálásában a segélyezés nevelési jellegének kidomborítása.

Összefoglalva:

A bűnözést nem lehet csupán a régi társadalom tudati maradványaira, a kapitalista környezetre, az ellenséges ideológiai hatásokra, valamint a fellazító tevékenységre visszavezetni. A bűnözésnek a mi viszonyaink között még egyéb objektív és szubjektív okai vannak.

A gazdasági növekedés társadalmi következményeinek megragadására legalkalmasabb a népesség foglalkozási struktúrájának vizsgálata. A gazdasági növekedés és a foglalkozási struktúra alkalmas arra, hogy hazánkban, így a megyében is végbemenő folyamatoknak, a szocialista iparosodásnak, a mezőgazdaság további fejlesztésének és ezek társadalmi következményeinek vizsgálatát lebonyolítsuk.

A gazdasági növekedés tehát nem pusztán közgazdasági, hanem szociológiai fogalom is, amely magában foglalja a népgazdasági ágak arányainak megváltozását, az aktív népesség foglalkozási szerkezetében és ezzel együtt a társadalom osztályszerkezetében bekövetkezett változásokat, felöleli a népesség átrétegződésével kapcsolatban a társadalmi mobilitás folyamatait, csakúgy, mint a városiasodás fejlődését és a településszerkezetben bekövetkezett változásokat, a népesség kulturális, egészségügyi viszonyaiban, valamint a fogyasztási-keresti viszonyaiban bekövetkezett változásokat is.

A bűnözés növekedése ugyan nem jár együtt szükségképpen a gazdasági növekedéssel, de a bűnözés területi megoszlása, méretei és szerkezete kifejezetten ezekre a folyamatokra vezethetők vissza. Ezen belül a következő három összefüggés érdemel különös figyelmet:

- a) az iparosítás következtében kialakult az ipari centrumokban és körülöttük egy agglomerációs gyűrű, amelynek bűnözése magas (nem városias népsűrűség növekedés) – Gyöngyöshalász, Gyöngyössolymos, Andornaktálya, Felsőtárkány, Gyöngyösoroszi községekben,
- b) az iparosítás következményeként a foglalkozási szerkezetben kialakult változásokat nem követi a településszerkezet megfelelő szerkezeti átalakulása, ami erőteljesen megnöveli az ún. ingázást, és ott a legmagasabb a bűnözési aktivitás, ahol a legmagasabb a területi mobilitás. Ezt az alábbiak dokumentálják:

1975. évben az *ismertté vált közbűnösök* bűncselekmények az elkövetés helye szerinti rangsorolásban az ország 92 járása közül a füzesabonyi a 62. helyet, az egeri a 86., a gyöngyösi a 87., a hevesi járás a 88. helyet foglalja el.

A *vagyoni elleni* bűnözés rangsora: 51. a füzesabonyi, 79. a hevesi, 80. a gyöngyösi, 81. az egeri járás.

A járások társadalmi tulajdon elleni bűnözési rangsora: 37. a füzesabonyi, 63. az egri, 74. a gyöngyösi, 75. a hevesi járás.

Személyek javai elleni bűnözés rangsora: 58. a füzesabonyi, 75. a hevesi, 80. a gyöngyösi, 85. az egri járás.

A fentiek azt is bizonyítják, hogy a megyében a társadalmi mobilitással összefüggésben járásonként a bűnözés arányszáma a személyek javai elleni bűnelkövetők szerinti rangsorolásán kívül – ahol a füzesabonyi járás a 38. helyet foglalja el – a megye területei, járásai, községei az országos helyzethez viszonyítva kedvező helyzetben vannak.

A fentiek azt is dokumentálják, hogy a gyermek- és fiatalkorú bűnözés reálisan tükröződik a felnőtt bűnözésben.

c) Az iparosítás és a mezőgazdaság kollektivizálása megjavítja a kereseti, jóléti viszonyokat; a tulajdon elleni bűnözés éppen ott a legmagasabb, ahol kedvezők a kereseti viszonyok (több a bűnelkövetési lehetőség, megnövekedett szükséglet, kielégítetlen igények stb.).

Az agrárterületeken – elsősorban a füzesabonyi és a hevesi járásban – a fiatalkori bűnözést a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó mobilitás és ennek következményei kondicionálják.

A mobilitás a szülők részéről a gazdasági tevékenység kapcsolódik, és a család életére a gazdasági funkció domináns szerepe nyomja rá bélyegét.

A kétlakosság, a szerzés, a gazdagodás központi funkciót, szerepet tölt be, és ez magyarázza a dolgozó, korán munkába álló fiatalkorúak büntetteit.

A korai munkába állás és az iskolai pályafutás korai megszakadása az egyes térségek, községek elmaradottságának a következménye, viszont a családok mobilitása a fejlett területek vonzására vezethető vissza.

A mobil családfő és a vertikális mobilitásban megrekedt fiatalkorúak – ez a jellemző kép. Ezeken a területeken a bűnözés társadalmi probléma és nemcsak pedagógiai kérdés.

A fentiek azt is bizonyítják, hogy a bűnözési okok a társadalmi, gazdasági fejlődésnek megfelelően változnak és a fejlődés egyes szakaszaiban különbözőek lehetnek. A bűnözés, mint tömegjelenség okai – bármilyen eredetűek is legyenek azok – érvényesülése, hatályosulása szempontjából alapvető és determináló jelentősége a szocializmus adott valóságának, az adott időszakra jellemző szocialista viszonyoknak van.

IRODALOM

Andorka R., Buda B., Cseh-Szombathy L. (1974): A deviáns magatartások szociológiája. Gondolat Könyvkiadó.

A fiatalkorúak bűnözéséről cikkgyűjtemény (1966). BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség, Bp.

A fiatalkorúak bűnözéséről cikkgyűjtemény (1970). BM Tanulmányi és Képzési Csoportfőnökség.

A gyermek- és fiatalkori bűnözés helyzete, a megelőzés feladatai Heves megyében (1974) – kézirat. Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya, Eger.

Dr. Gödöny J. (1976): A társadalmi–gazdasági fejlődés és a bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Huszár T. (1965): Erkölc és társadalom. Kossuth Könyvkiadó.

Huszár T. (1964): Fiatalkorú bűnözők. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Kulcsár K. (1960): A jogszociológia problémái. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Kulcsár K. (1969): Az ember és társadalmi környezete. Gondolat Könyvkiadó.

Kulcsár K. (1975): A szociológia ágazatai. Kossuth Könyvkiadó.

Molnár J. (1971): Galeribűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Vermes M. (1971): A kriminológia alapkérdései. Akadémia K.

Vigh J. (1964): A fiatalkori bűnözés és a társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.

Vigh-Göncöl-Kiss-Szabó: Erőszakos bűncselekmények és elkövetőik (1974). Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ ПОДВИЖНОСТИ НА ДЕВИАНТНОЕ ПОВЕДЕНИЕ В ДЕТСКОМ И ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТАХ, В ОБЛАСТИ ХЕВЕШ

Д-р Боднар Ласло

Общественная подвижность является необходимым спутником развития и таким образом позитивным явлением. Неравномерное развитие в хозяйственной жизни, недостатки образования и усовершенствования, трудности в выборе профессии, неравномерности возникающие в переобразовании профессиональной и занятости структуры, неравномерная степень урбанизации, различия культурных возможностей и т. д. могут проявлять напряжённости среди разных общественных слоёв и групп, и они могут вести к девиантному поведению.

В 1975-ом году область Хевеш вместе с областью Ваш занимали 18—19-ые места в преступности детей. Тенденции преступности в юношеском возрасте формируются подобно общегосударственному положению. С точки зрения преступности высоко стоит пропорция детей родителей — рабочих. Внутри рабочей молодёжи представляют большую пропорцию цыганская молодёжь и иждивенцы без профессии. Значительны географические различия территориальной заражённости. Разведывательная деятельность в нашей области идёт организованно. Профессиональная и общественная сети покровительства соответственно выстроены и для превентивной деятельности и для дополнительного ухода. Причины преступности изменяются по общественному и хозяйственному развитию и могут быть различны на отдельных этапах развития. Детерминирующую роль имеет данная деятельность социализма, т. е. характерные для данного этапа социалистические условия.